

Inarin kunta
Ivalon alueen yleiskaava

Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys
Ehdotus 07.12.2009

 Competence. Service. Solutions.

Pöyry Environment Oy

Ivalon alueen yleiskaava, MAISEMA- JA KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

arkkitehti Taina Törmikoski, maisema-arkkitehti Mariikka Manninen ja FM Elina Saine

SISÄLLYS

1	TYÖN TAVOITTEET JA SELVITYKSEN LAATIMISTAPA	1
1.1	TAVOITTEET.....	1
1.2	SELVITYKSEN LAATIMISTAPA JA LIITEKUVAUS.....	1
1.3	KÄSITTEET.....	1
2	MAISEMARAKENTEEN ANALYYSI	3
2.1	MAISEMAEKOLOGINEN TARKASTELU.....	3
2.2	MAISEMARAKENTEEN YLEISKUVAUS.....	3
2.3	KALLIO- JA MAAPERÄ SEKÄ PINNANMUODOSTUS.....	3
2.4	VESISTÖT JA VALUMA-ALUEET.....	4
2.5	ILMASTO.....	5
2.6	KASVILLISUUS JA ELÄIMISTÖ.....	5
2.7	IHMISEN TOIMINTOJEN VAIKUTUKSET SUHTEESSA MAISEMAAN.....	5
3	MAISEMAN HISTORIAA	7
3.1	LUONNON MAISEMAN KEHITYSHISTORIA.....	7
3.2	ÄSUTUSHISTORIA.....	7
3.3	ELINKEINOHISTORIA.....	8
4	MAISEMAMAAKUNTAJAKO JA MAISEMATYYPIT	10
4.1	MAISEMAMAAKUNTAJAKO.....	10
4.2	ALUEEN MAISEMAMAAKUNTA- JA SEUTUJAKO.....	10
4.3	IVALON PALISKUNNAN ALUEEN TARKENNETTU MAISEMA-ALUEJAKO.....	11
4.4	KAAVA-ALUEEN MAISEMA-ARVOT.....	11
5	KULTTUURIYMPÄRISTÖARVOT	12
5.1	KULTTUURIYMPÄRISTÖN OMINAISPIIRTEET.....	12
5.2	TÄRKEIMMÄT KULTTUURIYMPÄRISTÖ- JA MAISEMA-ARVOT.....	13
6	KEHITTÄMISVYÖHYKKEIDEN MAISEMATARKASTELUT	19
6.1	LÄHTÖKOHDAT TARKASTELULLE.....	19
6.2	KAAVAN KEHITTÄMISKOHTEET; SUOSITUKSET MAANKÄYTÖLLE.....	19
7	LÄHTEET	27
8	LIITTEET	29

1 TYÖN TAVOITTEET JA SELVITYKSEN LAATIMISTAPA

1.1 Tavoitteet

Selvitystyö on tehty Ivalon alueen yleiskaavoitusta varten. Yleiskaava tulee olemaan yleispiirteinen alueidenkäytön suunnitelma alueelta. Inarijärven ja muiden, yksityisessä omistuksessa olevien järvien rannalle yleiskaava laaditaan sellaisella tasolla, että rakennusluvut voidaan myöntää suoraan yleiskaavan perusteella. Yleiskaavan tausta-aineistoksi laaditun maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksen perusteella voidaan tunnistaa eri alueiden maiseman piirteet ja maiseman kannalta erityisen tärkeät kokonaisuudet ja kohteet. Tavoitteena on ollut osoittaa, mitkä eri tekijät ovat vaikuttaneet maiseman muotoutumiseen nykyisenlaiseksi.

1.2 Selvityksen laatimistapa ja liitekuvaus

Selvitys on laadittu olemassa olevan aineiston pohjalta. Lähtöaineistoa on täydennetty maastokäyntien, ilmakuvien ja muun kuva-aineiston avulla sekä kartta-analyyseihin pohjalta. Kulttuuriympäristökohteet on luetteloitu liitteessä 1 ja ne osoitetaan myös kartalla liitteessä 3. Maisema-aluejakoa koskevan tarkastelun on tehnyt maisema-arkkitehti Mariikka Manninen. Tavoitteena on ollut osoittaa merkittävät maisema- ja kulttuuriympäristökohteet kaavassa erityisesti nimettyjen kehittämiskohteiden sekä maankäytön muospaineisten alueiden osalta. Yksi tarkastelunäkökulma on ollut osoittaa tiemaiseman kannalta merkittävät kohteet. Rakentamispaineisten alueiden, kuten nelostien varren osalta tarkastellaan analyysikartan avulla (liite 4) maankäytön muutosten ja maiseman välistä suhdetta. Selvityksen perusteella osoitetaan mm. maiseman kannalta rakentamiseen huonosti soveltuvia alueita ja alueita, joissa rakentamisen on otettava maiseman erityispiirteitä huomioon ja alueita, jotka sopivat hyvin rakentamiseen maiseman kannalta.

Muinaismuistoja koskevan tiedon on koonnut Lapin liitto ja Museovirasto yhteistyössä (liite 2). Metsähallitus on omilla alueillaan tehnyt täydentäviä arkeologisia inventointeja kesällä 2009. Näiden kohteiden tiedot löytyvät liitteestä 6. Kulttuuriperintökohteiden tietoja päivitetään parhaillaan Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeen tekemien inventointien pohjalta. Hankkeen inventointitiedot kohdealueelta ovat liitteenä 5, ja hankkeen tuottama aineisto otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon kaavoituksessa.

Lähtökohtana on ollut määrittellä kulttuuriympäristön keskeiset ominaisuudet ja historialliset teemat, joiden kautta alueen ominaispiirteitä voidaan luonnehtia. Niistä on muodostettu vyöhykkeitä, joissa on otettu huomioon kohteiden kulttuurihistoriallinen merkitys, niiden säilyneisyys ja historiallinen jatkuvuus. Kohdekuvauksiin sisältyy kuvaus alueen maisema-arvoista ja rakennushistoriasta sekä sen säilyneisistä, tunnusomaisista piirteistä ja sen merkityksestä. Arviointi kaavoituksen vaikutuksesta kulttuuriympäristön säilymiseen ja kehitykseen tehdään kaavoituksen muun vaikutusten arvioinnin yhteydessä.

1.3 Käsitteet

Maisema on katsojasta jonkin matkan päässä oleva, näköaisteilla havaittava ympäristökokonaisuus, joka koostuu monenlaisista kerroksista ja elementeistä. Osa maiseman perustekijöistä on elottomia, kuten vesi, kallio, maaperä ja ilma, jotka luovat elolliselle ympäristölle reunaehdot. Maisema on myös ekologinen kokonai-

suus, jossa elollinen luonto muodostaa erilaisia kasvillisuusvyöhykkeitä elottoman luonnon määrittelemään kehukseen. Kasvillisuusvyöhykkeet puolestaan määrittelevät osaltaan niissä viihtyvän eläinkunnan lajiston. Elollinen luonto vaikuttaa kokonaisuutena ja osatekijöissään maisemakuvan muodostumiseen. Maisemaan liittyy aina historiallista kerroksellisuutta ja se voi olla leimallisesti joko kulttuurimaisemaa tai luonnonmaisemaa. Maisema on myös subjektiivinen käsite; ihmisen kokemus ympäristöstä ja sen osatekijöistä. Maisemaa analysoitaessa tutkitaan maisemarakenne ja sen kehityshistoria, maastorakenne ja kulttuurihistoria. Analysoinnin tuloksena saadaan arvoitettua maisemakuvaa, joka voi sisältää valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviä arvoja. Kulttuurimaisema koostuu erilaisista maisematyypeistä, joita ovat mm. avoin viljelymaisema, metsämaisema, tienvarsimaisema, taajama ja rantamaisema. Kulttuurimaisema voi olla maaseudun ja taajaman kulttuurimaisemaa.

Kulttuuriympäristö heijastaa muutoksia, jotka ihmisen ja luonnon vuorovaikutus on saanut aikaan. Se ilmentää ympäristön alueellisia ominaispiirteitä ja ajallista kerrostumaa, joka puolestaan kertoo kulttuurin eri vaiheista. Kulttuuriperintö näkyy ympäristössä mm. rakennuksina, rakenteina ja tiloina. Kulttuuriympäristöön sisältyy myös kulttuuriset merkitykset, joita luonnonilmiöille, tapahtumille ja paikoille on annettu.

Kulttuuriympäristön käsite on kulttuurisidonnainen, minkä vuoksi saamelainen kulttuuriympäristö ja kulttuuriperinne tulee määritellä lisäksi erikseen, sillä suuri osa saamelaisesta kulttuuriperinteestä jää valtakunnallisen kulttuuriympäristön käsitteen määrittelyn ulkopuolelle. Saamelaiset näkevät ympäristön ja maiseman mm. paikkana, jota esi-isät ovat asuttaneet ja joiden asutuksen jälkiä voidaan seurata kauas taaksepäin. Saamelaiseen kulttuuriin ja kulttuuriympäristöön kuuluvia keskeisiä asioita ovat suku, kieli, muu aineeton kulttuuriperintö, luonnonvarojen käyttö ja muu aineellinen perintö, rakennukset, rakennustaito ja arkkitehtuuri sekä luonnon ominaispiirteisiin liittyvät kulttuuriset elementit kuten, seidat, pyhät tunturit, järvet, saaret, rajat ja kulkureitit.

Saamelainen identiteetti sitoutuu perheeseen ja suvun maihin. Suvun aktiviteetit ja niiden jättämät näkymättömät muistot kertovat perinteistä, jotka ovat muokkautuneet satojen ja tuhansien vuosien aikana. Kieli kertoo kulttuuriperinteestä ja siihen liittyvistä muistoista. Kulttuuriympäristö rakentuu myös nimistön kautta. Yhteys luontoon on tuottanut paljon aineetonta kulttuuriperintöä, jota on mm. sosiaaliset tavat, rituaalit, juhlat, pyhät paikat, kertomukset, joikaaminen, tavat, tietotaito ja kädentaidot. Saamelaisessa rakennusperinteessä merkitseviä asioita ovat mm. rakennusten sijoitus suhteessa luontoon, naisten ja miesten töihin liittyvät rakennukset, rakennusten historialliset ja kulttuuriset sidokset, alueen ihmisten arvostukset sekä sukupolvelta toiselle periytyvä taito ja tieto.

2 MAISEMARAKENTTEEN ANALYYSI

2.1 Maisemaekologinen tarkastelu

Maisema koostuu toisiinsa vuorovaikuttavista ekosysteemeistä. Alueen maisemaekologiseen tarkasteluun sisältyy ekologisten ilmiöiden, kuten luonnontoimintakyvyn ja elinvoimaisuuden tarkastelu laajemmassa maiseman ekosysteemin mittakaavassa. Lisäksi siihen sisältyy arvio maankäytön ja muun ihmistoiminnan aiheuttamasta ekologisesta paineesta. Maisemaekologiaan sisältyy kolme keskeistä kohdetta: maiseman rakenne, toiminta l. esimerkiksi lajien siirtyminen ekosysteemien välillä sekä rakenteen ja toiminnan muutos ajassa.

Kaikkien eliöiden elinympäristö on enemmän tai vähemmän laikuttainen. Kaava-alueella voidaan havaita maisematarkastelussa mm. metsänhoidolliset laikut. Lisäksi kaikkien eri eliöiden elinympäristöt ovat laikutteisia. Tarkastelun mittakaava vaihtelee eliöstä toiseen.

Kaava-alueen suurmaiseman ekologisen tarkastelun pohjan luovat pääosin jokien varsiin muodostuneet ekosysteemit. Ne muodostavat nauhamaisia rakenteita eri vesistöjen välille ja yhdistävät pienempiä laikuttaisia elinympäristöjä yhteneväisiksi ketjuiksi. Luttojoen varsi muodostaa suunnittelualueen eteläosassa itä-länsi suuntaisen maisemassa selvästi näkyvän ekologisen muodostelman, josta lähtee juonteita pohjoiseen Sarmitunturia kohden. Toinen vahva itä-länsi suuntainen vyöhyke muodostuu Sarmitunturin pohjoispuolelle Sarmijärven ympäristöön ja se jatkuu linjauksena pohjoiseen aina Nellimiin asti. Lisäksi maisemassa lintuperspektiivistä tarkasteltuna erottuu selvästi ekologisista vyöhykkeistä Ivalon taajaman itäpuolella, Sarmitunturin länsipuolella sekä Nanguniemessä. Ihmisen toiminta maisemassa näkyy näillä alueilla lähinnä erilaisina metsänhoidollisina laikkuina. Kasvillisuus on tyypiltään karua ja erämaista, eikä ihmisen kulutus juurikaan näy maisemassa.

2.2 Maisemarakenteen yleiskuvaus

Maisemarakenne muodostuu kullekin paikalle ominaisten luonnonpiirteiden yhteisvaikutuksesta. Suunnittelualueen maisemarakenteen ominaispiirteisiin kuuluvat maastosta kohoavat selänteet, alavat laaksot ja vesistöt, joista useamman eri maisematekijän summana muodostuu erilaisia maisemallisia vyöhykkeitä. Perusmaisemalle ovat tyypillisiä suurmaiseman avaruus ja jylhyys. Alueella ihmisen toiminta on sijoittunut perinteisesti luontevasti maisemarakenteeseen, sillä luonnonolot ovat määritelleet alueen elinkeinomahdollisuuksia ja ohjanneet asutuksen sijoittumista.

Inarin aluetta hallitsee laaja Inarin allas, jonka suhteelliset korkeuserot ovat varsin pienet. Sen ympäristöön on muodostunut pitkiä ja kapeita murroslinjoja, jotka näkyvät Inarijärven vuonoina ja nuorina sekä muualla jokina ja puroina. Alueen korkeimmat kohdat ovat Hammastuntureilla ja Sarmituntureilla. Jyrkin korkeusvaihtelu, yli 300 metriä ylittyä Ivalojoen kanjonissa. Inarijärven alueen luonnon ja maiseman erityispiirteisiin kuuluvat laajat ja usein hyvin vaikeakulkuiset louhikot, joista useimmat ovat kasvillisuudeltaan äärimmäisen karuja. Alueen suot ovat muun Lapin mittakaavaan nähden melko pienialaisia. Alueella on lukuisia järviä ja lampia, jotka ovat kirkasvetisiä ja karuja.

2.3 Kallio- ja maaperä sekä pinnanmuodostus

Pääosa suunnittelualueen kallioperästä kuuluu Pohjois-Lapin halki kulkevaan granulittivyöhykkeeseen. Sitä reunustaa kaava-alueen pohjoisosissa gneissivyöhyke. Alueen kallioperälle on tyypillistä sen happamuus, mikä vaikuttaa kasvillisuuden

karuuteen. Kivilajilla on sinänsä melko vähäinen merkitys maisemarakenteessa. Huomattavasti suurempi merkitys on kallioperän murroksilla sekä lohkoliikunnoilla. Viimeisimmät kallioperään vaikuttaneet tapahtumat sattuivat noin 70 miljoonaa vuotta sitten, jolloin tapahtui lohkojen kohoamista ja vajoamista. Kohoamista syntyi mm. Hammastunturi ja vajoamista Inarin allas. Samaan lohkojen liikuntaan liittyivät voimakkaiden ruhje- ja murroslinjojen syntyminen, joihin on muodostunut mm. Ivalojoen joki.

Alueen yleisin maalaji on moreeni, joka on syntynyt jääkauden sulamisen jäljiltä lajittumattomista maa-aineksista. Monessa paikoin maaperä on niin ohut, että kallioperä yltää pintaan. Jäätikön sulaessa Inarjärvi oli merenvuonona. Tähän muinaiseen merenrantaan kasautui sulamisvesistä merkittäviä deltamuodostumia, jotka nykyisin näkyvät tasaisina kangaskenttinä. Ivalon kylä sijaitsee tällaisella muinais-deltalla.

Jääkauden sulamisvedet saivat aikaan monia mielenkiintoisia geomorfologisia muotoja, joista tyypillisiä ovat erilaiset uomat ja uomastot. Muinaisen merenpinnan yläpuoliselle alueelle, noin 150 metriä merenpinnasta, syntyi lieveuomia, jotka voivat maisemassa erottua kasvillisuudeltaan ympäristöään karumpina kaltevina juotteina. Ne syntyivät veden virratessa voimakkaasti jään ja kalliopinnan muodostamisissa uomissa. Erityistä maisemallista merkitystä on Ivalojoen laakson jäätikköjoki-muodostumalla. Jäätikköjokimuodostumien maa-aines on lajittunutta, yleensä soraa tai hiekkaa. Asutus on monesti hakeutunut tällaiselle tasaisille hietikoille niiden routimattoman ja helposti rakennettavan maaston vuoksi.

2.4 Vesistöt ja valuma-alueet

Lapin pohjoisosien läpi kulkee toinen Suomen päävedenjakajista, Maanselkä, jonka pohjoispuolella valumavedet päätyvät Jäämereen ja eteläpuolella Pohjanlahteen. Maanselkä kulkee Ivalojoen eteläpuolitse Saariselän tuntureiden kautta itä-länsisuuntaisesti. Suunnittelualue kuuluu suurimmaksi osaksi Maanselän pohjoispuoliseen Paatsjoen päävesistöalueeseen, jonka vesistöä hallitsee laaja Inarjärvi. Vesistöistä maisemalle leimaa-antavia ovat Inarjärvi, alueen pienten järvien kokonaisuus sekä Ivalojoen laakso. Inarjärveen ja sitä kautta Jäämereen laskevat mm. Ivalojoen ja Nellimjoen valuma-alueet.

Osa suunnittelualueesta kuuluu Luton vesistöön. Luttojoki saa lähteensä Saariselän juurelta ja sen suurin sivuhaara on UKK-puiston alueelta vetensä keräävä Suomujoki. Luton valuma-alueella on vähän järviä. Luttojoki kulkee pääasiassa lajittuneiden hiekkakankaiden halki, jotka ovat syntyneet muinaiseen Luton vuonoon deltana. Jokivarressa on merkittäviä kulttuuriympäristökohteita ja se oli aikoinaan merkittävä kulkuväylä kohti Jäämerta.

Inarjärven säännöstely aloitettiin vuonna 1949. Säännöstelyllä on ollut haitallinen vaikutus järveen ja sen eliöstöön. Haitta aiheutuu ensisijaisesti siitä, että veden korkeudenvaihtelun vuosirytmä on luonnonvastainen vedenpinnan ollessa matalimmillaan keväällä ja korkeimmillaan syksyllä. Rantavyöhyke pysyy siten paljaana, mikä aiheuttaa rantojen syöpymistä sekä kalantuotannon alenemista. Suunnittelualueella on tehty uittoa varten raivausta Ivalo-, Sarmi- ja Nellimöjoessa. Uitto lopetettiin 1940-luvun alussa ja pienten jokien uittokosket on entisoitu 1989. Muita merkittäviä rakennushankkeita ovat olleet Ivalojoen tulvasuojeluhankkeet sekä säännöstelystä johtunut rantavyörymien suojaus.

Suurin osa vesistöistä kuuluu laatuluokkaan erinomainen. Vedet ovat vähäravinteisia ja kirkkaita tai lievästi humuspitoisia. Vesistön kuormitus on vähäistä lukuun ottamatta Tolosjokea, johon laskevat Saariselän jätevedet. Jonkin verran kuormitusta on havaittavissa myös Ivalon lähivesissä sekä Nanguvuonon pohjukassa.

2.5 Ilmasto

Inarin alueen ilmasto on pohjoisesta leveysasteestaan huolimatta suhteellisen leuto, koska Atlantin valtameri ja Golf-virta lämmittävät pohjoisen Lapin ilmasto. Ilmasto on yleisen ilmastoluokituksen mukaan lyhyt- ja kylmäkesäinen lumimetsäilmasto, jossa ei esiinny kuivia kausia. Kasvukausien aikaiset hallat ovat yleisiä. Kesä on alueella yli kaksi kuukautta lyhyempi ja talvi vastaavasti saman verran pidempi kuin Etelä-Suomessa. Sateesta tulee puolet kesällä ja vuotuinen sademäärä on 400 – 500 mm vuodessa eli hieman pienempi kuin Etelä-Suomessa. Talvella lumen paksuus on normaalisti n. 70 -90 cm. Sateet tulevat ns. polaarisisinä rintamasateina kylmän ilmapinnan työntyessä lämpimämmän alle, mikä tarkoittaa pitkäaikaista hidasta sadetta. Alueen pohjoisesta sijainnista johtuen aurinko ei laske noin kahden kuukauden aikana toukokuun loppupuolelta heinäkuun lopulle ja vastaavasti aurinko ei paista lainkaan joulukuun alusta tammikuun puoleenväliin saakka.

Alueen ilmastolliset olosuhteet vaihtelevat suuresti. Eroja aiheuttavat mm. etäisyys Jäämerestä ja ympäristön korkeusolosuhteet. Inarin altaan alueella ilmasto on edullisempi ja lumipeite ohuempi kuin muilla alueilla. Suuri vesipinta varastoi ja luovuttaa hitaasti lämpöä. Mikroilmastoon vaikuttavat ensisijaisesti alueen sijainti ilmansuuntiin nähden, alueen sijainti maaston painanteessa, laaksossa tai lakialueella. Ilmansuuntien perusteella rakentamiseen parhaiten soveltuvia alueita ovat kaakkois-lounaisrinteet, jotka saavat sijaintinsa perusteella suurimman määrän aurinkoa ja ovat samalla suojassa kylmiltä tuuilta.

2.6 Kasvillisuus ja eläimistö

Suunnittelualue luetaan kasvimaantieteessä etupäässä Metsä-Lappiin kuuluvaksi, jonka tyypillisin ominaispiirre on kuusen vähäisyys ja mäntymetsävaltaisuus. Kuusta kasvaa lähinnä Ivalojoen vesistöalueella sekä Sarmintunturin erämaa-alueella. Havumetsille ja erityisesti kuiville mäntyvaltaisille kankaille on tyypillistä varsin yksitoikkoinen kasvillisuus. Puusto on harvahaikoa ja se muodostaa vain harvoin sulkeutuneita kokonaisuuksia. Alueen kasvillisuus on sopeutunut lyhyeen kasvukauteen ja karuihin ilmasto-oloihin. Suuri osa kasvilajeista menestyy muuallakin Suomessa, mutta alueella kasvaa myös paljon paikallisiin oloihin sopeutuneita lajeja.

Eläinlajien esiintyminen riippuu suoraan tai välillisesti kasvillisuusvyöhykkeestä. Eläimet myös liikkuvat alueelta toiselle vuodenaikojen mukaan. Voidaan kuitenkin osoittaa tietyille vyöhykkeille tyypillisiä tai yksinomaan siellä eläviä tyyppilajeja. Pohjoiseen metsänraja-alueen eläimistöstä osa on sopeutunut hyvin alueen karuihin oloihin. Sopeutuminen talvioloihin näkyy mm. kykynä vaihtaa väriä vuodenajan mukaan, kuten esim. riekko, kärppä ja metsäjänis tekevät. Havumetsien vuoksi alueella elää suhteellisen eteläisiäkin lajeja, kuten orava ja metsäkauris. Inarin alueen uhanalaiset nisäkäslajit edustavat lähes kaikki suurikokoisia nisäkäspetoja, joista erittäin uhanalaisia ovat ahma ja naali, vaarantuneita lajeja ovat susi ja ilves sekä silmällä pidettäviä lajeja saukko ja karhu. Uhanalaisista lintulajeista erittäin uhanalaisia ovat kiljuhanhi ja tunturikiuru sekä vaarantuneita ovat mm. maakotka, muuttohaukka, tunturihaukka ja tunturipöllö.

2.7 Ihmisen toimintojen vaikutukset suhteessa maisemaan

Alueen maisemakuvaa hallitsee luonnonympäristö ja ihmisen toiminnan aikaansaannokset ovat alisteisia luonnonmaisemalle. Luonnonolosuhteet ovat vaikuttaneet hyvin vahvasti ihmisen toimintaan. Pysyvät merkit asumisesta ja muusta toiminnasta ovat perinteisesti keskittyneet jokilaaksoihin ja järvien läheisyyteen. Vedden ääreen sijoittuminen on ollut myös kulkuyhteyksien ja kalastuksen kannalta

edullista. Yleensä kyläkeskus sijaitsee jonkinlaisessa maisemallisessa solmukohdassa, esim. joen haarautuessa tai koskikohdissa.

Ihmisen toiminnan ja luonnonmaiseman perinteiden suhde on muuttumassa niin, että ihmisen aikaansaannokset alkavat hallita maisemakuvaa. Maisemavaurioita aiheuttavat maisemarakenteen ominaispiirteitä tai maisemakuvan laatua heikentävät toimenpiteet, joita voivat olla esim. laaja-alainen soranotto tai huonosti maisemaan sovitettu tie. Eräs maisemaa muuttava tekijä on ollut voimalinjojen rakentaminen. Monesti voima-linjat kulkevat samassa maastokäytävässä tien kanssa, mutta paikoin linjat halkovat myös koskemattomia luonnonalueita. Muita maisemahäiriöitä aiheuttavia tekijöitä voivat olla sellaiset rakennukset, jotka sopivat huonosti maisemaan. Maisemakuvan vauriot eivät aina merkitse luonnon tai kulttuuriarvojen sanottavaa vähenemistä, mutta ne voivat silti olla maisemaa suurestikin rumentavia. Erityisesti karuimmilla alueilla maisemavaurioiden korjaaminen on vaikeaa ja esim. vaurioituneen kasvillisuuden luontainen palautuminen hyvin hidasta.

Lisäksi maisemavaurioita voivat aiheuttaa kaivostoiminta ja muu maankamaraa muuttava laajamuotoinen toiminta. Maisemakuvaa voi rumentaa myös huonosti suunnitellun hakkuun aiheuttama metsänrajan rikkoutuminen. Vaikeasti havaittavia ja paikoin hitaita muutoksia on aiheutunut poronhoidon myötä, kun aiemmin jäkälää voimakkaasti kasvavien alueiden maankamaraa peittävää kerros ei enää selvästi erotu. Viimeisimpiä elementtejä maisemassa ovat tietoliikenteen rakenteet: linkkitornit, GSM-mastot jne. sekä niihin liittyvät muut rakenteet (aidat, tiet ym.). Matkapuhelinliikenteen mastot näkyvät laajoille alueille päivisin ja ne erottuvat myös pimeinä öinä mastovalojen vuoksi.

3 MAISEMAN HISTORIAA

3.1 Luonnon maiseman kehityshistoria

Mannerjäätikkö vetäytyi Lapista noin 9000 - 10 000 vuotta sitten. Kasvillisuus alkoi vähitellen kehittyä jäätikön paljastamille alueille. Alueelle levisi karuun maastoon ja ilmastoon sopeutuvaa lajistoa. Sulamisvaiheen aikaan maankohoaminen oli Lapissa melko hidasta verrattuna Pohjanlahden alueen nykyiseen maankohoamiseen. Jäätikön sulamisen jälkeen ensimmäiset ihmiset asettuivat rannikolle, missä jää suli ensimmäisenä. Inarin varhaisimmat asuinpaikat ovat noin 7300 - 8000 vuotta vanhoja ja ne ovat löytyneet Paatsjoen seudulta. Varhaisen saamelaisasutuksen oletetaan tulleen alueelle n. 4000 vuotta sitten.

3.2 Asutushistoria

Ihmiset ovat vaikuttaneet elinympäristöönsä niin kauan kuin ovat alueella kulkeet ja asuneet. Inarin alueen asutushistoria alkoi luultavasti heti jääkauden sulamisvaiheen jälkeen.

Saamelaisen muinaisjoiun mukaan saamelaisten historiaan kuuluu kolme ajanjaksoa. Aika, jolloin saamelaiset löysivät oman maansa ja jolloin opittiin käyttämään mm. jouta, nuolia ja tulta. Sen jälkeen tuli aika, jolloin saapui muualta uusia ihmisiä ja muodostui nykyisten saamelaisten suku ja otettiin käyttöön pyyntitavat ja rituaalimenot. Kolmantena ajanjaksona kuninkaan valta ja lait astuvat voimaan Saamenmaassa. Vanhasta saamelaisesta ajasta on jäänyt maastoon merkkejä peuranpyynnistä, kuten tiettyjä kasveja, luita, kuoppia, kivilatoksia ja kiviaitoja. Alueella harjoitettiin myös poronhoitoa, joka oli kokonaisvaltainen elintapa liittyen mm. asumiseen, ruokailuun, vaatteisiin ja liikkumiseen. Saamelaisesta kulttuuriympäristöstä kertovat erityisesti poroerottelupaikat, kesä- ja talviasumukset sekä kulkureitit. Aikojen myötä alueella muotoutui hyvin toimiva siida- eli sukumaajärjestelmä, jossa maita ja vesiä hallinnoitiin perheiden ja sukujen kesken ja niistä päätettiin siidan kokouksessa. Siida seurasi vedenjakajaa, maanselkää tai korkeita maastonmuotoja.

Saamelaisten varhaisempi asutus oli pyyntikulttuuriin sidottua, vuotuiskiertoon perustuvaa liikkuvaa elämäntapaa, jota kesti 1600-luvun lopulle saakka. Tuolloin poronhoito alkoi yleistyä ja ainoastaan vähemmistönä olleiden tunturisaamelaisten elämäntapa jatkui yhtä liikkuvana paimentolaiskulttuurina kuin aikaisemminkin. Vanhasta asutuksesta kertovat mm. merkit vanhoista talvikylistä. Monesti muinaiset asuinpaikat ovat edelleen asuinkäytössä, sillä maisemarakenne on ohjannut voimakkaasti asutuksen sijoittumista jo vuosisatojen ajan luonnonoloiltaan suotuisimmille ja parhaiten rakentamiseen soveltuville paikoille. Asuinkenttien vuosisatainen käyttö näkyy ympäristön piirteissä ja rakenteissa. Saamelainen identiteetti perustuu perheeseen ja suvun maihin. Myös paikkojen erilaiset nimeämiset, niiden erityiset merkitykset ja tulkinnat saattavat periä satojen vuosien takaa.

Saamelaisessa kulttuurissa ympäristö ja maisema nähdään monista eri näkökulmista; ympäristö nähdään muun muassa paikkana, jota esi-isät ovat asuttaneet ja joiden asutuksen jälkiä voidaan seurata ajallisesti kauas taaksepäin. Saamelaisessa kulttuurissa kulttuurimaisema on myös maisema, joka vaikuttaa ihmisen käsityksiin itsestään, identiteetistään ja menneisyydestään. tarinat, muistot ja myytit siirtävät maiseman suoraan havaitun konkreettisen maiseman yläpuolelle.

1600-luvulla käännytettiin saamelaisia kristinuskoon ja saamelaisten omat perinteiset uskomukset joutuivat väistymään suomalaisten käännytyksen tieltä. Saamelaisten pyhät paikat ovat useimmiten olleet maisemasta selvästi erottuvia kohtia:

maastoltaan erikoisia tuntureita, vaaroja, järviä, jokia, saaria, kaltioita tai uhrikiviä, joita myös kutsuttiin seitakiviksi. Lähteet on koettu niin merkittäviksi, että myös ne on luokiteltu pyhiksi. Kulttuurimuistot kertovat eri paikkojen erityisistä tapahtumista ja merkeistä tai esim. asuinpaikan valinnasta. Kesäpaikan on oltava lähellä vettä ja puita ja siellä on oltava hyvät makuusijat poroille. Maisemassa olevat yksityiskohdat olivat tärkeitä; ruokien säilytyspaikkana toimi lähde, suuren kiven kolo, maa-kuoppa tai kallellaan oleva kivi. Poroille sellaisetkin alueet olivat tärkeitä, joita nykyisin ei lueta laidunalueiksi. Sellainen on varsinkin tunturilla oleva rakka, jossa eläimet palkivat kuumalla ilmalla ja hyönteisten aikana samalla

Inarin saamelaiset säilyttivät hyvin vanhat alueensa ja ensimmäiset ”lantalaiset” saapuivat sinne vasta 1700-luvun puolella välissä. Inarin saamelaisten vanhoja kyläpaikkoja oli neljä: Muddusjärvi, Paadar, Ivalojoki ja Paatsjoki. Ensimmäiset uudisasukkaat asettuivat Ivalojokilaaksoon, lähinnä Törmäsen ja Ivalon kyliin tuoden mukanaan maanviljelyyn ja karjanhoitoon perustuvan maankäyttökulttuurin. Uudisrakentaminen levisi hitaasti ja Inarin saamelaiset säilyttivät vanhat alueensa ja kyläpaikkansa. 1800-luvun loppupuolen erityisenä piirteenä oli tunturisaamelaisten muuttovirta Utsjoelta, joka keskittyi Ivalon, Akujärven, Törmäsen ja Nellimön kyliin. Inaria halkovien maanteiden väliin jäi suuria asumattomia seutuja.

Muutamit historialliset tapahtumat ovat vaikuttaneet alueen asutushistoriaan. Ivalon kultaryntäys toi alueelle paljon kullankaivajia. Lapin sodan seurauksena Inarin silloisesta rakennuskannasta tuhoutui 85 % säästään vain syrjässä tiettömien taipaleiden takana sijainneet yksittäisasumukset. Jälleenrakennuskauden merkittävin piirre on kolttasaamelaisten asuttaminen Nellimön ja Näätämon seuduille. Rakennetun ympäristön kehittyminen jatkui voimakkaana Ivalossa 1960-, 1970- ja 1980-luvuilla. Oman erikoispiirteen alueelle tuo Saariselän matkailukeskuksen rakentaminen ja voimakas kehittyminen.

3.3 Elinkeinohistoria

Alueen vanhat elinkeinot perustuvat eräkulttuuriin ja laajoihin nautinta-alueisiin. Pääelinkeinona olivat 1800-luvulle saakka metsästys ja kalastus, joiden ympäristövaikutukset maisemaan jäivät vähäisiksi. Metsäsaamelaisten perinteisessä vuosikierrossa asuntoa vaihdettiin kalavesien mukaan; kalojen vähennyttyä järvi jätettiin muutamaksi vuodeksi lepäämään ja siirryttiin paremmalle alueelle. Pyyntikulttuuri ja siihen liittyvä esineistö sekä mm. monenlaiset uskomukset ja riitit kuuluvat kiinteänä osana saamelaiseen kulttuuriin. Inarin saamelainen kulttuuri kehittyi lähinnä kalastuksen vuotuiskierron ympärille. Vanhojen talvikylien kesäpaikat määräytyivät kalastusalueiden mukaan.

Perinteinen jutaava paimentolaisuus Metsä-Lapin talvilaitumilta kohti Jäämeren rantoja oli parhaimmillaan 1700-1800-luvuilla. Kullakin tokkakunnalla oli perinteiset laidunmaansa ja kulkureittinsä. Norjan ja Suomen välille astuneen rajasulun seurauksena ja peurakantojen pienentyessä alkoi poronhoito saada 1850-luvulta lähtien yhä merkittävämmän aseman alueen asukkaiden elinkeinona. Poronhoito on ollut alueella merkittävä elinkeino 1900-luvun alkua ajoista lähtien.

Maatalous tuli perinteisten elinkeinojen tueksi suomalaisen asutuksen myötä 1700-luvun lopulla ja suurporonhoito levisi alueelle 1800-luvulla. Asutuksen tihentyessä 1800-luvulla perustivat varsinkin kalastajasaamelaiset uudistiloja Inarijärven tuntumaan turvaamaan kalastusoikeutensa. Pyyntielinkeinojen heikkeneminen 1850-luvulta lähtien pakotti asukkaat siirtymään maanviljelyn ja karjanhoidon pariin. Alueen uudisasuttaminen ja maatilojen perustaminen olivat aluksi hidasta, osittain koska silloisia viljalajeja ei vielä ollut kehitetty kestäväksi niin pohjoisia olosuhteita. Maanviljelyksessä elettiin omavaraistaloudessa vielä 1900-luvun alkupuolelle asti,

sillä kulkuyhteyksien kehitys vaikeutti kaupankäyntiä. Nykyään maatalouden merkitys on alueella vähäinen.

Kullanhuudonta aiheutti 1860-luvun lopulla ja 1870-luvun alussa aiheutti alueelle ennen näkemättömän ryntäyksen, mikä kuitenkin laantui aika pian. Väestönkasvu oli 1900-luvulle tultaessa voimakasta ja väestö alkoi suomalaistua. Väestönkasvun myötä tarve käyttää metsiä lisääntyi. Sahateollisuuden puunhankinta alkoi Inarissa 1920-luvun alussa Norjaan. Samoihin aikoihin Ivaloon saatiin tieyhteys. Toisen maailman sodan jälkeen käynnistyi puunhankinta etelän suuntaan. Laajinta metsätaloutta edustivat ns. ratapuuhakuut Ivalon eteläpuolisilla alueilla. Tällöin aloitettiin myös kesäajokelpoisten metsäteiden rakentaminen, joita on nykyisin Ivalon alueella laaja verkosto. Nykyinen metsätalous alkoi 1960-luvulla, kun Kemijärven selluloosatehdas käynnistyi. Puunkorjuu ja –kuljetus tehostuivat, kämppääsumisen tilalle tuli työssäkäynti kotoa kulkien, työ muuttui kausiluonteisesta ympärivuotiseksi ja hakkuualat olivat suuria. Paluu pienipiirteisempään metsänhoitoon alkoi 1980-luvulla.

Alueella ei ole laajamittaista teollista kaivostoimintaa, ainoastaan lukuisia valtauksia ja joitakin kaivospiirejä, joilla kaivetaan kultaa, joten kaivostoiminnan suorat ympäristövaikutukset ovat vähäisiä. Petsamon 1930-40 –lukujen kaivostoiminnan sähköntarpeen turvaaminen on kuitenkin ollut alku Paatsjoen voimalaitosrakentamiselle ja Inarijärven säännöstelylle, joiden ympäristövaikutukset ovat olleet merkittäviä.

Porotaloudessa elettiin voimakkaita kasvun vuosia 1970-80 –luvuilla. Tuona aikana poromäärät lähes kaksinkertaistuivat aiheuttaen samalla laidunten voimakkaan kulumisen. Viime vuosina poromääriä on laskettu, mutta lisäruokintaa on tarvittu laidunten huonon kunnon ja paksulumisten talvien vuoksi.

Varsinainen matkailu käynnistyi alueella vasta Petsamon tieyhteyden myötä 1930-luvun alussa. Turismi pysyi alkuvaiheissaan pääasiassa teiden varsilla. Retkeilyn ja patikoinnin historia on varsin lyhyt, alueen tultua suurempaan tietoisuuteen vasta 1960-luvulta lähtien. Nykyään ainoa jatkuvasti kasvanut ja edelleen kasvava elinkeino alueella on matkailu ja erityisesti Saariselän alueen matkailu- ja retkeilytoiminta. Edellytyksiä matkailulle luovat osaltaan laajat luonnonsuojelualueet.

4 MAISEMAMAAKUNTAJAKO JA MAISEMATYYPIT

4.1 Maisemamaakuntajako

Ympäristöministeriön maisema-alueityöryhmä on tehnyt (1992) maisemamaakuntajaon, jonka tarkoituksena oli löytää yhtenäiset kriteerit valtakunnallisen maisema-alueinventoinnin taustalle. Maisemamaakuntajaon laatimisen taustalla oli kaksi perusajatusta; tarkastella maisemakuvaan vaikuttavia olennaisimpia luonnonpiirteitä ja niiden vaihtelua ja alueellista jakautumista sekä tarkastella lisäksi myös perinteisiä, alueella ilmeneviä kulttuuripiirteitä.

Maisema-alueityöryhmä on luokitellut suunnittelualueen kuuluvaksi Peräpohjola - Lapin maisemamaakuntaan sekä tarkemmassa seutukuntajaossa osittain Metsä - Lapin tunturiseutuun ja osittain Inarijärven seutuun. Luonnonpiirteet ovat olleet selvästi tärkein jakoperuste. Kulttuuripiirteiden ja maankäyttömuotojen erot eri alueilla noudattelevat yleensä luonnonympäristön vyöhykejakoja.

4.2 Alueen maisemamaakunta- ja seutujako

Peräpohjola – Lappi –maisemamaakunta

Perä-Pohjolassa ja Lapissa maamme pinnanmuodot ovat jyrkimmillään ja suurpiirteisimmillään. Vaarat ja puuttomat tunturit ovat joko ryppäinä, ketjussa tai yksittäisinä kohoutumina. Niiden lomassa on laajoja ja verraten tasaisia suo- ja metsäerämaa-alueita. Suuret, pitkät ja haarovat joet ovat maakunnan tärkeimpiä vesistöjä. Järviä on kohtalaisesti, mutta ne eivät yleensä ole kovin suuria, mistä huomattavan poikkeuksen muodostaa valtavan kokoinen Inarijärvi. Ilmasto-olot ovat ankarat, kasvukausi on lyhyt ja talvet ovat pitkiä. Luonnonoloiltaan maisemamaakunta on hyvin vaihtelevaa, mutta yleisesti ottaen luonto on karua. Viljelymaata on vähän ja se on keskittynyt Lounais-Lapin jokivarsille. Poronhoito on tärkeä elinkeino, porot laiduntavat lähes koko alueella ja poronhoitoon liittyviä perinteisiä rakennelmia on monin paikoin. Tehokasta metsätaloutta on harjoitettu melko pitkään ja se näkyy maisemassa paikoin räikeästi. Asutus on kaikkialla hyvin harvaa. Kylät ja muut taajamat ovat poikkeuksetta keskittyneet vesireittien varsille.

Metsä - Lapin tunturiseutu

Metsä - Lapin tunturiseutua luonnehtivat vaihtelevat ja erämaiset tunturimaat ja kumpuilevat lakialueet, joista tärkeimpiä ovat Saariselkä, Hammastunturin - Appistunturin alue sekä Viipustunturien – Maarestatunturien alue. Pieniä ja kirkasvetisiä järviä on kohtalaisesti ja tunturien ja vaarojen välissä on koskia jokia ja puroja. Seutu kuuluu pohjoisboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen, jonka kasvillisuus on karua. Seutu on jokseenkin asumaton ja se on alkuperäistä saamelais- ja poronhoitoaluetta. Alueelle muodostui kiinteitä asuinpaikkoja vasta 1900-luvun puolella, sillä siihen asti saamelaiseen kulttuuriin kuului useita eri vuodenaikoina käytettyjä asuinkenttiä. Nykyisten kylien taloryhmät ovat hyvin hajanaisia. Poronhoidon lisäksi elantoa on hankittu myös metsästämisellä ja kalastamalla. Nykyään alueella harjoitetaan jonkin verran myös metsätaloutta ja erityisesti matkailun merkitys elinkeinona on viime vuosina korostunut.

Inarijärven seutu

Inarijärven seutu poikkeaa selvästi Peräpohjola – Lapin muusta maisemamaakunnasta. Se on alavaa, ruhjelaaksojen pirstomaa vajoama-aluetta. Maata peittävä moreeni on lousikkoista. Inarijärvi on valtavan suuri karu, rikkonainen, saarinen ja

kivikkorantainen järviallas. Lisäksi alueella on pieniä järviä enemmän kuin missään muualla maassamme. Jäämeren läheisyys vaikuttaa ilmastoon ja yhdistettynä alavaan sijaintiin vaikuttaa siten, että kasvillisuus on ympäröivää seutua hyväkasvuisempaa. Mäntyvaltaiset metsät ovat alueella vallitsevia. Alueen asutus on jonkin verran tiheämpää kuin ympäröivillä seuduilla. Se sijaitsee tyypillisesti rannalla, sillä kalastus on ollut poronhoidon ohella tärkeä elinkeino. Suomalasiasutusta on eniten seudun keskustajaman, Ivalon ja sen lähikylien alueella. Alueella on myös Pet-samosta siirrettyjä kolttasaamelaisia.

4.3 Ivalon paliskunnan alueen tarkennettu maisema-aluejako

Edellä kuvattua valtakunnalliseen selvitykseen perustuvaa maisemamaakunta- ja seudullista jakoa on tarkennettu Pohjois-Lapin maakuntakaavan maisemaselvityksen laatimisen yhteydessä. Tarkennettu aluejako on esitetty analyysikartalla (liite 2). Jaossa on selvityksen mukaan käytetty vastaavanlaisia perusteita kuin valtakunnallisissa selvityksissä, mutta tarkastelumittakaava on ollut tarkempi. Yhtenäisten aluekokonaisuuksien muodostamisen perusteena ovat pääasiassa olleet luonnonpiirteet. Tarkennettu maisemallinen aluejako on tehty maakuntakaavaa varten pääosin karttatarkastelujen avulla ja laaditun analyysin pohjalta paikkatietotekniikkaa hyödyntäen. Ivalon paliskunnan alueen yleiskaavan laajuuden ja sen pääosin strategisen luonteen vuoksi ei ole nähty tarkoituksenmukaiseksi tehdä maisema-aluejaon määrittämiseksi koko kaava-alueita koskevia tarkistuksia maastossa.

Tarkennetun maisema-aluejaon mukaan yleiskaavan suunnittelualueen eteläiset ja lounaiset osat kuuluvat Saariselän tunturiylänköön. Suuri osa keskeisestä alueesta kuuluu tunturi- ja vaaraylänköön sekä Sarmitunturin seutuun. Alueen läntiset osat kuuluvat Ivalojoen laaksoon ja alueen pohjoiset osat sisältyvät Inarijärven järvi-alueeseen.

4.4 Kaava-alueen maisema-arvot

Alueella on todettu olevan valtakunnallisessa inventoinnissa kaksi perinnemaisemakohdetta, yksi maakunnallisesti arvokas maisemakokonaisuus, yksi maisemanähtävyys sekä viisi maakunnallisessa julkaisussa nimettyä perinnemaisemaa. Kohteet on käsitelty seuraavassa luvussa, 5.2 Tärkeimmät kulttuuriympäristö- ja maisema-arvot, yhdessä kulttuuriympäristöarvojen kanssa, koska osa kohteista sisältää sekä maisema että kulttuuriympäristöarvoja. Perinnemaisemat ovat luonnoltaan, kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti arvokkaita alueita ja ne kuvaavat aikansa maankäyttötapoja. Ne ovat alkutuotantoon tai muihin varhaisiin elinkeinoihin liittyvien toimintojen muovaamia; usein alkuperäisessä käytössä olevia tai käytöstä poistumassa olevia maisematyyppejä. Ne ovat yleensä pienialaisia alueita, jotka ovat uhanalaisia, koska alueen entiset maankäyttömuodot loppuvat. Niiden kulttuurivaikutteiset luonnontyypit edustavat maaseudun arvokkainta ja monimuotoisinta luontoa.

Maisemakokonaisuudet ovat alkutuotannon tai muiden varhaisten elinkeinojen muovaamia yhtenäisiä, pinta-alaltaan suurehkoja sekä maisemakuvaltaan ehjiä ja sopusointuisia alueita. Niissä näkyy hyvin maakunnallinen ja paikallinen omaleimaisuus. Ne ovat parhaiten säilyneitä ja tyypillisimpiä esimerkkejä alueen kulttuurimaisemasta. Maisemakokonaisuus pitää sisällään viljelysmaiseman, johon kuuluvat reunametsät, vesistöt ja muut luonnonalueet ja niillä ovat historialliset kohteet sekä asumismaisemat kyliseen ja yksittäistaloihin. Museotie on maisemanähtävyys, joka ei ole kulttuurimaisemaltaan riittävän yhtenäinen täyttääkseen maisemakokonaisuuden määritelmää. Arvokkaat maisemanähtävyydet ovat maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti edustavia ja ainutlaatuisia sekä yleensä hyvin tunnettuja alueita.

5 KULTTUURIYMPÄRISTÖARVOT

5.1 Kulttuuriympäristön ominaispiirteet

Rakennetulle ympäristölle on ominaista sen sijainti mittakaavaltaan ja näkymiltään laajassa maisemarakenteessa, jossa korostuvat luonnon ominaispiirteet. Alueen arvokkainta kulttuuriperintöä edustavat saamelaiskylät ja niiden rakennusperinne. Saamelaiselle rakentamiselle on tyypillistä rakennusten pieni koko, niiden sijoittelu pihapiiriin luonnonpiirteet huomioivalla tavalla sekä muutamat saamelaiskulttuurille ominaiset rakennustyypit. Lapissa oli vanhaan aikaan runsaasti polkuja ja vesireittejä, joita pitkin kansa kulki paikasta toiseen. Lapin vanhat keinot noudattivat enimmäkseen vesireittejä, mutta saattoivat myös oikaista yli vedenjakajien.

Kulttuuriympäristöarvoiltaan merkittäviä ovat myös Suomen kullanhuhdonta historiasta ja -kulttuurista kertovat kohteet. Ne ovat suurimmat Suomessa tavattavista kohteista ja Euroopan mittakaavassakin varsin laajoja. Niiden säilyminen on tärkeää osana suomalaista elinkeinohistoriaa. Suunnittelualueen vanhat kulttuurihistorialliset reitit pohjaavat suurelta osin alueen elinkeinohistoriaan, kullanhuhdontaan.

Kaava-alueella on kolme valtakunnallisesti merkittävää kulttuurihistoriallista ympäristöä, yksi valtakunnallisessa inventoinnissa maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi luokiteltu kohde ja kaksi valtakunnalliseen inventointiin sisältyvää perinnemaisemakohdetta. Maakunnallisiin rakennusperintöinventointeihin sisältyviä kulttuuriympäristökohteita on alueella neljä ja rakennusperintökohteita kaksitoista kappaletta. Lisäksi alueella on viisi maakunnallisesti arvokasta perinnemaisemakohdetta. Alueella on runsaasti esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaisjäänteitä. Kulttuuriympäristöarvot keskittyvät suunnittelualueen pohjoisosaan. Alueelta voidaan rajata neljä merkittävää kulttuurivyöhykettä ja -painopistealuetta, jotka tulee huomioida yleiskaavatasoisessa suunnittelussa ja lisäksi niiden ulkopuolelle jää kaksi Lapin rakennusperintö –julkaisun kohdetta sekä yksi perinnemaisemakohde.

Inventointitietojen perusteella arvokkain ja kohteiden lukumäärän mukaan kulttuurihistoriallisesti merkittävin kohde alueella on Nellimin kylä lähiympäristöineen, joka muodostaa valtakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristövyöhykkeen. Kohteen arvot perustuvat saamelaiseen kulttuuriperintöön. Kaava-alueelle osittain sijoittuva Ivalojoen kullanhuhdonta-alue on esimerkki erityislaatuisesta ja alueelle ominaisesta elinkeinotoiminnan aikaansaamasta kulttuuriympäristöstä. Raja-Joosepin asuinkentän arvo pohjautuu asutushistoriaan ja kohteen historialliseen merkitykseen ja sijaintiin Venäjän rajan pinnassa. Sarmijärven asuinkenttä kuvastaa alueelle tyypillistä perinteistä elinkeinotoimintaa ja saamelaista kulttuuriperimää. Vyöhykkeiden valintakriteerit perustuvat alueiden valtakunnallisiin ja maakunnallisiin arvoihin. Ne on ryhmitelty kokonaisuuksiksi joko niiden alueellisen yhtenäisyyden vuoksi tai teemallisen kokonaisuuden perusteella. Yhtenä perusteena on ollut tarkastella vyöhykkeitä elinkeinohistorian perusteella.

Kulttuuriympäristön analyysin lähtökohtana on ollut nostaa esiin suunnittelun pohjaksi merkittävimmät vyöhykkeet, jotka on erityisesti huomioitava muussa maankäytön suunnittelussa. Suunnittelualueen tärkeimmät kulttuuriympäristövyöhykkeet on esitetty kartalla (liite 3).

5.2 Tärkeimmät kulttuuriympäristö- ja maisema-arvot

Seuraavaksi käydään läpi alueen tärkeimmät kulttuuriympäristö- ja maisemakohdeet. Kohteiden perässä olevat lyhenteet numeroineen viittaavat lähdeaineistoihin ja niissä oleviin kohdenumerointeihin.

Nellimin kylä lähiympäristöineen

Nellimin kylä on yksi kaava-alueen kolmesta valtakunnallisesti merkittävästä kulttuurihistoriallisesta ympäristöstä. Nellimön kylä ja Nellinjärven kolttasutustus on luokiteltu valtakunnallisessa inventoinnissa maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Nellimin niitty on paikallisesti arvokas perinnemaisemakohde. Lisäksi vyöhykkeeseen kuuluu yksi paikallisesti merkittävä rakennusperintökohde, Uittoränni sekä muinaismuistoja. Nellimin kylä ympäristöineen muodostaa merkittävän kulttuuriympäristövyöhykkeen alueen saamelaiskulttuurin arvojen ja lähialueilla olevien muinaismuistoesiintymien vuoksi.

Nellimin kylä lähiympäristöineen (RKY-93, nro16, maak.ma.kokonaisuus nro 170, perinnema.kohde 10. Nellimin niitty P)
Uittoränni (Lapin rakennusperintökohde 6.30)
Muinaismuistokohteet (museoviranomaisten aineisto)

Kohdekuvaus

Kirkkoniemeen johtavan tien varressa sijaitsevaan Nellimin kylään sijoitettiin sotien jälkeen kolttasutusta. Kolttatilat rakennettiin rintamamiestalojen tyyppiin muunnelmien mukaan valtion tukemana. Rakentamisessa on huomioitu jossain määrin kolttasaamelainen rakennusperinne ja paikalliset olosuhteet. Kylä on rakentunut väljästi ja sen rakennuskanta on pienimittakaavaista. Kylän tuntumassa on suuri uittoränni, joka on rakennettu 1950-luvulla. Nellimöjärven itäpään laskevan kosken ohittava n. puoli kilometriä pitkä hirsinen uittoränni on rapistumassa. Suurena ja tasaisena kauniisti päätien varressa erottuva Nellimin niitty on kylän vanhin asuinpaikka. Niityllä on aitta, lato ja haasioita, mutta varsinaiset päärakennukset ovat niityn vieressä. Niityn perinnemaisematyyppi on keto.

Sarmijärvi

Sarmijärvi on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnissa arvokkaaksi perinnemaisemakohdeeksi. Vyöhykkeeseen sisältyy yksi maakunnallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde, Sarmijärvi. Lisäksi kulttuuriympäristövyöhykkeeseen kuuluu neljä paikallisesti merkittävää rakennusperintökohdetta.

Sarmijärvi (valtak.arv. perinnem s. 196, kult.ymp.ohj.nro 2)
Tukkiränni (Lapin rakennusperintökohde 6.31)
Kaisanranta, Mustola (Lapin rakennusperintökohde 6.32)
Orttonen, Sarmijärvi (Lapin rakennusperintökohde 6.33)

Kohdekuvaus

Sarmijärven asutusryhmä sijaitsee Inarjärven seudulle tyypillisessä runsaslukuisen pienten vesistöjen ja karujen mäntymetsäisten vaarojen muodostamassa maisemassa. Kohde on maisemallisesti hyvin edustava kokonaisuus. Asuinkentän rakennukset ovat esimerkki poronhoitoon, kalastukseen, lammastalouteen ja metsätöihin perustuvasta kolttasutuksesta. Samalla alue on esimerkki asutustilasta, jota valtio rakennutti 1940-luvulla Petsamosta evakoiduille kolttasaamelaisille, jotka toivat rakentamistapaan oman lisänsä. Kenttään kuuluu asuinrakennuksen lisäksi

ulkorakennus, maauni, kaksi lammassuojaa, kaksi latoa ja aitta. Rannassa on lisäksi sauna, verkkotalas ja venevalkama. Lähistöllä on kolme muuta taloa.

Sarmijärven perinnemaisemakohteen pihapiiri ympäristöineen on tasainen ja lähes avoin. Niitty edustaa kohtuullisen tyyppistä, tuoretta heinäniittyä. Sarmijärven ja –lompolan välillä on n. 1,5 km pitkä uittoränni, joka on osittain sortunut ja lahonnut. Ränni on luonnonmaisemassa oleva jäännös alueen elinkeinotoiminnasta. Mustolan Kaisanrannassa on kaksi kolttasaamelasta hirsistä jalka-aittaa. Orttosen kolttatila edustaa perinteistä lapintalon rakennuskantaa, joka on rakennettu pääosin 1940-loppupuolella. Kaksihuoneisen asuinrakennuksen lisäksi kentällä on ulkorakennus, maauni, kaksi lammassuojaa, kaksi latoa ja aitta. Rannassa on lisäksi sauna, verkkotalas ja venevalkama. Pihaa ja siihen liittyvää niittyä ympäröi aita. Orttosen lisäksi alueella on kolme muuta taloa.

Raja-Joosepin alue

Vyöhykkeeseen sisältyy Raja-Joosepin valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, joka on myös valtakunnallisesti arvokas perinnemaisemakohteeksi sekä kolme paikallisesti arvokasta rakennusperintökohdetta. Raja-Joosepin asuin- ja Oskarinjärven ja Oskarinkosken kolttakentät on suojeltu myös asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/85). Raja-Joosepin asuin- ja Oskarinjärven ja Oskarinkosken kolttakentät on suojeltu myös asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/85). Raja-Joosepin asuin- ja Oskarinjärven ja Oskarinkosken kolttakentät on suojeltu kulttuurihistoriallisesti merkittävän ja kulttuurimaisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden muodostavina Raja-Joosepin ja Huhti-Heikin kämpät, sauna, maakellari, ulkouuni, kaivo, navetta, lampola, lato ja kenttää ympäröivä aitaus. Inarin Luttojoella sijaitsevan Oskarinjärven kolttakentän pirtti ja aitta on suojeltu kulttuurihistoriallisesti arvokkaina kolttasaamelaiden asumistapaa kuvaavina rakennuksina. Samoin perusteiden suojelusta Oskarinjärven kolttakentän kaksi asuinrakennusta eli pirttiä, sauna, ulkouuni, kaksi maakellaria ja kaksi lammassuojaa. Kohteet kertovat erämaan asumiskulttuurista valtakunnan rajan läheisyydessä.

Raja-Joosepin talo (RKY-93, nro 17, valtk.arv.perinnema. s.197, maakuntakaava sr 3076)

Oskarinjärven ja Oskarinkosken kolttakentät, Luttojoki (Lapin rakennusperintökohde 6.28, maakuntakaava sr 3072)

Oskarinjärven asuin- ja Oskarinjärven kolttakenttä (Lapin rakennusperintökohde 6.28.1, maakuntakaava sr 3072)

Oskarinkosken asuin- ja Oskarinkosken kolttakenttä (Lapin rakennusperintökohde 6.28.2, maakuntakaava sr 3072)

Kohdekuvaus

Vuonna 1914 rakennettu Raja-Joosepin talo asuin- ja Oskarinjärven kolttakenttineen sijaitsee Metsä-Lapin tunturiseudulla. Rajavyöhykkeellä sijaitseva alue on kooltaan 20 hehtaaria. Asuin- ja Oskarinjärven ja Oskarinjärven kolttakenttä useine rakennuksineen on kaunis ja monipuolinen kokonaisuus. Kokonaisuuteen on kuulunut asuinrakennuksen lisäksi kaksi kämppää, sauna, navetta, ulkorakennuksia, aittoja ja kenttää ympäröivä aita. Kentällä on myös sodanaikainen taisteluhauta. Paikan perinnearvo perustuu historiaan ja kunnostettujen rakennusten muodostamaan kokonaisuuteen eikä niinkään pihakentän kasvillisuuteen.

Luttojoen varressa sijaitsevat Oskarinjärven ja Oskarinkosken kolttakentät ovat Petsamon kolttien toisen maailmasodan jälkeisen evakkoajan asuinpaikkoja. Vaikka asuin- ja Oskarinjärven kolttakentät on tehty nopeasti ja osittain tilapäiskäyttöön, kertovat ne petsamolaisien kolttien rakennusperinteestä. Kolttakentät muodostavat aidon erämaan kulttuurimaiseman luontaistalouden ja erämaakulttuurin muistomerkkeinä.

Ivalojoen kullanhuhdonta-alue

Suunnittelualueelle osittain sijoittuva Ivalojoen kulta-alue, on alueen elinkeinohistoriasta; kullanhuhdonnasta sekä siihen liittyvästä elämäntavasta kertova kohde. Vyöhyke on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö ja siihen sisältyy myös perinnemaisemakohde.

Ivalojoen kulta-alue (RKY-93, nro 11)
Ritakosken kenttä (Lapin perinnemaisemakohde13)

Kohdekuvaus

Ivalojoen kulta-alueesta sijoittuu pieni osa Ivalon paliskunnan kaava-alueelle. Hammastunturin erämaa-alueen sisällä Ivalojoen rannalla sijaitseva kohde on yksi kaava-alueen kolmesta valtakunnallisesti merkittävästä kulttuurihistoriallisesta ympäristöstä. Alueella sijaitsevat Kultalan päärakennus ja joukko talousrakennuksia on säilynyt suomalaisen kultakuumeen varhaiskaudelta, 1860-luvun lopulta. Kultalan rakennukset ja maisemakokonaisuus n. 500 metriä jokivarren kumpaankin suuntaan muodostavat Suomen kultahistorian merkittävimmän kohteen. Ympäristössä on runsaasti kämppien raunioita ja kullanhuhdonnan jälkiä. Myös Ivalojoen ja siihen laskevien pienempien jokien varsilla on runsaasti jälkiä varhaisesta kullanhuhdonnasta.

Alueen valtakunnallisesti merkittäviä yksittäisiä kohteita ovat lisäksi mm. Ritakosken kultayhdyskunta, Pahaojan kämpä sekä Mobergin kämpät. Ritakosken kultayhdyskunnan kenttä on myös perinnemaisemakohde. Se on jääne kullanetsintätukikohdasta, jonka pihapiiri on runsaslajista heinäniittyä.

Rumakurun autiotuvat

Kiilopään pohjoispuolella sijaitsevat kaksi Rumakurun autiotupaa on suojeltu ase-
tuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/85). Kohde on osoitettu vahvistettavana olevassa maakuntakaavassa ja tavoitteena on että, kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset säilytetään. Aluetta hoidetaan yhteistyössä museoviraston kanssa.

1930 –luvulta oleva vanha ja yksinkertainen autiotupa on esimerkki Lapin matkailun varhaisvaiheista. Uudempi tupa edustaa retkeilykäyttöön tarkoitettujen autiotupien rakennuskantaa, on vaikutteita sekä perinteisestä rakentamistyylistä että uusien loma-asuntojen rakentamistavasta. Metsähallitus aloitti näiden uusien autiotupien rakentamisvaiheen 1960-luvulla.

Rumakurun autiotuvat (SR 3078, maakuntakaava)

Alueen muut kulttuuriympäristöarvot

Ivalon paliskunnan kaava-alueen kulttuuriympäristöarvot keskittyvät selkeästi edellä mainituille painopistealueille.

Moitakurun poroerotuspaikka on seudullisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Vahvistettavana olevan maakuntakaavan kehittämisperiaatteen mukaan sen kulttuurihistoriallisia arvoja vaalitaan. Moitakurun vanha puinen poroaita on rakennettu 1910-1920 –luvulla. Se on Ivalon paliskunnan vanhimpia erotuspaikkoja ja se on edelleen käytössä. Vanhaa aitaa on vielä osittain pystyssä ja noin kilometrin päässä siitä on nykyisin käytössä oleva verkkoaita. vahan aidan lähellä olevista kämpistä on jäljellä raunioita.

Ivalo-Virtaniemi välillä on sijainnut v. 1931 valmistunut Petsamontie, josta on jäljellä osasia nykyisen tien molemmilla puolilla. Nangujärven eteläpuolella, Valkiajärvellä sijaitsee tervahaudan pohja, joka on kaivettu osin maahan ja tuettu osin hirsi-rakenteella.

Nellimin kylän itäpuolelle sijoittuu kolme arvokasta rakennusperintökohdetta. Ahvenjärven rannalla sijaitseva, n.150 vuotta vanhalla tilalla sijaitseva ryhmä, johon kuuluu Lapin rakennusperinteelle tyypillinen asuinrakennus ja useita ulkorakennuksia. Kivijärven rannassa sijaitsevat Kivijärven kirkon rauniot, joita on kirkon kivi-jalka sekä kirkon lähellä puron yli johtava silta ja tammirakennelma. Sulkusjärven tila, jonka rakennukset on tehty osin 1800-luvulla samoihin aikoihin kuin Kivijärven kirkko. Taloa on käytetty aikoinaan kirkkomatkojen levähdyspaikkana. Tilan nykyinen päärakennus on 1920-luvulta. Kattajärven niitty on perinnemaisemakohde.

Moitakurun poroerotuspaikka (ma 5966, maakuntakaava)

Petsamontie (Lapin rakennusperintökohde 6.26)
Tervahaudan pohja (Lapin rakennusperintökohde 6.27)
Ahvenjärvi, Nellim (Lapin rakennusperintökohde 6.34)
Kivijärven kirkon rauniot (Lapin rakennusperintökohde 6.35)
Sulkusjärvi, Nellimö (Lapin rakennusperintökohde 6.36)
Kattajärven niitty (Lapin perinnemaisemakohde 14)

Kohteet huomioidaan suunnittelutyössä ja varmistetaan kohteiden kulttuuriympäristöarvojen säilyminen, mikäli yleiskaavoituksessa on suunnitteilla lähialueelle mahdollisia muita toimintoja.

Muut paikallishistoriallisesti merkittävät kohteet

Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi –hankkeessa on Ivalon paliskunnan alueella tehty inventointeja vuosina 2004-2005. Hankkeen tavoitteena on ollut saattaa rakennusperintöön liittyvä tieto ajantasalle ja viedä inventointitieto paikkatietojärjestelmään. Inventoinnit keskittyivät resursseista johtuen lähinnä kylien läheisyyteen, joten esimerkiksi perinteiseen saamelaiskulttuuriin kuuluvia kohteita on edelleen runsaasti inventoimatta.

Pidempiä kohdekuvauksia ei ole vielä saatavilla hankkeen keskeneräisyydestä johtuen. Täydellinen luettelo kaikista Ivalon paliskunnan alueella olevista kohteista (mukaan lukien vanhojen inventointien kohteet) ja olemassa oleva tarkempi kohdekuvaus ovat liitteenä 5 olevassa taulukossa. Taulukossa on myös kunkin kohteen kaavamerkintä.

Neuvostosotilaan hauta (148-006)
Nuoran-Juhanin asuinrakennus (148-012)
Paholaisen kivi, Kivijärvi (148-025)
Paavali Sarren kenttä (148-26)
Tervon tila (148-027)
Mjelknjarga, Sipolan kenttä (148-032)
Nyyssölän kenttä (148-033)
Matti Jefremoffin kolttatila (148-050)
Hulkkonen (148-057)
Metsäjunttila (148-063)
Talastupa (148-066)
Ent. Nellimin koulu, Hiljaisuuden keskus (148-067)
Raja-Jooseppi, poroerotuspaikka (148-302)
Lapin pirtti (148-065)
Asunto Siwan pihassa (148-036)

Valo (148-007)
Pyhän Nikolaoksen kirkko (148-014)
Suutari Helga (148-018)
Ivalon yläaste (148-020)
Ivalon lukio (148-021)
Metsähallitus, Puistolinna (148-023)
Vanha SYP (148-024)
Työvoimatoimisto (148-031)
Taka-Lappi, "Siwa" (148-035)
Akujärven ala-aste (148-040)
Vallesmannin virkatalo (148-051)
Kättilön talo (148-058)
Niemi (148-060)
Rinne (148-064)
Alatalo (148-068)
Keränen (148-069)
Pikkulaakso (148-070)
Nurminen (148-071)
Sembramänty, Ivalo (148-072)
Junttila (148-080)
Törmäsen maamiesseuran talo (148-045)
Törmäsen ala-aste (148-005)
Ivalon rajajääkärikomppania (148-028)
Lukkari (148-029)
Vuoriaro (148-038)
Nykänen (148-039)
Riestola (148-042)
Välimäki (148-043)
Saniola (148-044)
Ranta (148-059)
Lehtokuja (148-061)
Koivikko (148-061)
Vanha 4-tie, Alajoentie (148-077)
Tanhua (148-078)
Pesonen (148-079)
Paljakaisen kievarin kenttä (148-239)
Laanilan kultareitti (148-266)
Kuusipää risukaarre (148-266)
Tolospää risukaarre (148-304)
Juurakkomaa erotuspaikka (148-305)

Kulttuurihistorialliset reitit

Kulttuurihistoriallisista reiteistä vanhin oli Ruijan polku, josta on merkintöjä 1500-luvun matkustusasiakirjoista. Ruijan polku kulki Kemijoen ja Kemijärven kautta Kitiselle ja Sodankylään sekä edelleen Sompiojärven, Törmäsen ja Inarin kautta Näätänojokea pitkin Jäämeren rannalle. Ruijan polkua voidaan pitää valtatie 4:n edeltäjänä. Tiehallinto on nimennyt suunnittelualueelle yhden museotien, Inarin Magneettimäen, joka sijaitsee Saariselän tunturiryhmän Urunpään rinteillä. Noin kolmen kilometrin pituinen rinne on osa kuuluisaa Jäämerentietä, josta varsinainen museotie on rajattu osa vanhaa lenkkitietä.

Rovasen maantie, Sodankylä – Inari välille rakennettiin tsaarinvallan aikana 1870-luvulla. Retin maantie-nimitys on tullut hyvin raivatusta, leveästä ja suorasta linjasta, jota käytettiin kullankaivajien kulkureittinä ja huoltotienä sekä postireittinä. Reitti on n. 50 km pitkä ja se kulkee Porttipahdan tekojärven pohjoispuolelta, Kitisen (joki

jäänyt porttipahdan altaan alle) Rovasesta Ivalojoen Kultalaan. Reitti kulkee pääosin Hammastunturin erämaa-alueella. Muita reittejä ovat olleet mm. Ounasjoen reitti 1880-luvulta, joka liittyi kullan kaivuuseen Ivalojoella sekä Prospektorin kultatie, Saariselän erämaahan suuntaan Sodankylä - Köngäs –Vuotso –Ivalo. Reitti on nimetty samannimisen kultayhtiön mukaan. Liikenne Rovasen maantieltä ja Ruijan polulta siirtyi Prospektorin kultatielle. Kärrytie Ivaloon on rakennettu sen mukaisesti v. 1913.

Muinaismuistot

Muinaismuistoja koskevan aineiston on tehnyt Lapin liitto ja museovirasto yhteistyössä. Tehtyjen inventointien perusteella on kaava-alueelta löytynyt yli 70 muinaismuistokohdetta. Kohteet keskittyvät nauhamaiseen muodostelmaan Ivalojokivarteen, rypäsmäiseen muodostelmaan Nellimin alueelle, Virtaniemeen Norjan rajan pintaan sekä Luttojärvelle. Lisäksi löytöjä on harvakseltaan Ivalon ja Nellimin välillä Inarijärven rannan lähituntumassa sekä Raja-Joosepille menevän tien varressa. Löydösten keskittyneisyys johtuu suurelta osin siitä, että arkeologiset inventoinnit ovat painottuneet asutuksen ja ihmistoiminnan läheisyyteen.

Kohteet huomioidaan suunnittelutyössä ja varmistetaan kohteiden kulttuuriympäristöarvojen säilyminen, mikäli yleiskaavoituksessa on suunnitteilla lähialueelle mahdollisia muita toimintoja. Alueella on tehty syksyllä 2007 täydentäviä arkeologisia inventointeja niillä alueilla, jonne on osoitettu runsaasti uutta ranta-rakentamista. Lisäksi asemakaavoitettavilla matkailualueilla tehdään tarkemmat arkeologiset selvitykset asemakaavaa laadittaessa.

Metsähallitus on tehnyt kesällä 2009 Tsarmitunturin erämaa-alueella sekä Urho Kekkonen kansallispuistossa arkeologisia inventointeja, joiden muinaismuistolöydökset on merkitty yleiskaavaan. Kohteet on luetteloitu maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksen liitteessä 6, jossa on myös niiden kaavamerkinnot.

6 KEHITTÄMISVYÖHYKKEIDEN MAISEMATARKASTELUT

6.1 Lähtökohdat tarkastelulle

Maisematarkastelun lähtökohtana ovat olleet yleiskaavoituksen keskeiset maankäytön periaatteet. Inarin kunnanvaltuusto on päättänyt osasta kohteista vuonna 2004 hyväksytyn Ivalon poronhoitoalueen toiminnallisen suunnitelman yhteydessä. Tärkeimmät kehittämiskohteet ovat Ivalon palvelutaajama lähiympäristöineen sekä Ivalo-Saariselkä välinen kehittämisvyöhyke.

Kaavoituksen tärkeimmät periaatelinjaukset koskevat kyläkeskuksia, matkailupalveluiden kehittämisalueita, loma-asutusta, metsä- ja porotaloutta, arvokkaimpia luonto- ja maisemakohteita sekä tärkeimpiä kehitettäviä tieyhteyksiä ja reitistöjä. Maankäytön periaateratkaisut on valmisteltu kehittämisstrategian ja sen taustaineiston, sidosryhmäkeskustelujen, maanomistaja- ja yrittäjäkyselyjen, viranomaisneuvottelun, kehittämisseminaarin ja muun saadun palautteen perusteella. Kaavoituksen ohjausryhmä on hyväksynyt maankäytön keskeiset periaateratkaisut kokouksessaan 14.10.2005.

6.2 Kaavan kehittämiskohteet; suositukset maankäytölle

Ivalon taajaman lähialueet

Saariselän ylänköalueen pohjoispuolella on alava ja maastonmuodoiltaan loivapiirteinen Ivalojoen laakso, jonka jäätikköjokimuodostumalla on erityistä maisemallista merkitystä. Muinaisella merenrannalla deltamuodostuman päällä sijaitseva Ivalon kirkonkylä on sijoittunut jokisuiston tasangolle maisemalliseen ja liikenteelliseen solmukohtaan. Rakentamiseen hyvin sopiva sora- ja hiekkapohjainen maaperä on vaikuttanut asutuksen syntyyn. Tasankoalueilla on jonkin verran vanhaan asutukseen liittyviä pelto- ja niittyalueita, ja alueelta tunnetaan runsaasti muinaisjäännöksiä. Joen meanderoinnista johtuen osa suistoalueesta on hyvin kosteaa ja tulva-herkkää. Ivalon taajaman lähialueet kuuluvat maisematyypiltään kahden maisemalueen, Inarijärven alangon ja Ivalojoen laakson rajavyöhykkeelle. Maiseman piirteissä on nähtävillä sekä louhikkoisen järvimaiseman että jylhän jokilaakson piirteitä. Kasvillisuus on karua, mutta ympäröivää seutua hyväkasvuisempaa. Maisemakuvaa muodostavat yhtenäiset havumetsät ja maaston jyrkkäpiirteisyys. Maasto on kumpuilevaa kankaremaata.

Ivalon kirkonkylän eteläpuolella rakennettu vyöhyke ulottuu Alajärven alueelle asti. Ivalon taajaman lähialueet ovat suhteellisen tiheästi rakentuneita, niin että nelostien ja joen varteen muodostuu nauhamaista asutusrakennetta, mikä vähentää avoimien maisemanäkymien määrää.

Ivalon pohjois - koillispuolella on asutusta ja joitakin pieniä niittyjä ja peltoja Koppe-lon, Veskonniemen ja Akujärven alueilla. Alueet ovat seudun perinteistä asutusvyöhykettä ja niiltä tunnetaan runsaasti muinaisjäännöksiä. Akujärvestä itään kookkaat niemet ja saaret suojaavat sisempää ranta-aluetta Inarijärven suurten selkien tuuliilta. Inarijärven järivialangon eteläpuolisen Sarmitunturin erämaa-alueen tunturiselänteiden liepeet työntyvät kaakon suunnasta järivialangon alueelle ja alueen topografia on vaihtelevaa.

Näkymä nelostieltä Ivalojoelle

kuva Taina Törmikoski

Suosituksset maankäytölle

Ivalon taajaman lähialueille on muodostunut varsin yhtenäistä asutusrakennetta varsinkin pääteiden varsiin. Alueen tärkeimmän maisematekijän muodostaa Ivalojoen, joka kiemurtelee nauhamaisen taajamarakenteen vieressä. Ivalojoen varressa on runsaasti muinaismuistoja, jotka on suojeltu suoraan muinaismuistolain nojalla, eikä niitä saa tuhota. Ivalon taajama-alueen pohjoispuolella ja osittain idässä sekä Törmäsen kylässä lentokentän tienvarressa on peltoalueita, jotka tulee huomioida suunnittelussa. Rakentamisen sijoittelussa tulee huomioida alueen maastonmuodot, Ivalojoen tulvaherkkyys sekä avoimet maisemanäkymät. Tienvarsimaisemassa tulee erityisesti huomioida kohdat, joissa Ivalojoen näkyy nelostieltä.

Ivalo - Saariselkä välinen vyöhyke

Saavuttaessa etelästä Saariselän alueelle nousee nelostie ensimmäistä kertaa puurajan yläpuolelle ja maisema avautuu tunturiselänteelle. Kaava-alueen rajamailla avautuu näkymä Urupäälle. Lähdettäessä Saariselältä ennen Magneettimäkeä avautuu tievarsimaisemassa kauniita näkymiä sekä pohjoiseen Ivalon suuntaan että itään päin kauempana siintävään tunturimaisemaan. Paikoitellen maisemakuvaa häiritsee tien vieressä tai tien yli menevä sähkölinja. magneettimäen museotie on arvokas kulttuurihistoriallinen maisemanähtävyys, joka tulee lähiympäristöineen säilyttää koskemattomana. Magneettimäen jälkeen pohjoiseen mentäessä rumentaa nelostien länsipuolella oleva uusi tie maisemaa. Kaukomaiseman kauniista maisemakuvaa häiritsee jonkin verran siinä näkyvä masto.

Luttojoki kiemurtelee tien varressa useiden kilometrien ajan pilkistellen välillä näkyviin. Lisäksi tienvarsimaisemassa avautuu paikoitellen kauniita jokinäkymiä. Luttojoen varressa on myös levähdyspaikka, josta avutuvat maisemat ovat hienot, mutta joka ei ole varustuksiltaan kovin korkeatasoinen. Tie ylittää joen ennen Törmäsen kylää, mutta sitä ei kovin hyvin huomaa maisemassa. Kaukomaisemassa avautuu jälleen kauniita näkymiä lähestyttäessä Törmäsen kylää. Maasto on kum-

puilevaa metsämaata. Tien itäpuolella oleva toinen tie erottuu häiritsevästi maisemasta, mutta myöhemmin tie maastoutuu ja ympäröivän maaston muotoihin ja kasvillisuuteen ja häiriö poistuu. Törmäsen kylän vaiheilla avautuu tienvarsimaisemassa ensimmäistä kertaa näkymä Ivalojoelle.

Näkymä nelostieltä Luttojoen varresta etelään päin

kuva Taina Törmikoski

Suosituksset maankäytölle

Ivalo – Saariselkä välisellä kehittämisvyöhykkeellä tulee maankäytön suunnittelussa ottaa huomioon erityisesti alueen maisema-arvot sekä lähimaisemassa että kaukomaisemassa. Tieosuus on tärkeä sekä alueen asukkaille että matkailijoille, koska alueelle tullessa nelostie ensimmäisen kerran ylittää puurajan ja näkymät tunturiseudulle aukevat. Kaukomaisemassa on tärkeää säilyttää näkymiä sekä itään Kurupään ja Sarmitunturin suuntiin että länteen Hammastunturin suuntaan. Lähimaiseman tärkeimmän elementin muodostaa Luttojoki, joka seurailee nelostien vartta useiden kilometrien ajan mutkitellen siitä välillä vähän kauemmas ja palaten taas aivan tien viereen. Mahdollisessa rakentamisessa tulee huomioida erityisesti rakentamisen sijoittuminen maisemallisesti aroille alueille. Muita suunnittelussa erityisesti huomioitavia asioita ovat Magneettimäen museotie sekä kohteet, joissa Ivalojoen ensimmäisen kerran näkyy maisemassa.

Muita matkailupalveluiden kehittämiskohteita

Tärkeimmät matkailupalveluiden kehittämiskohteet ovat Ivalo – Saariselkä vyöhykkeen ja Saariselkää ympäröivän aktiviteettialueen lisäksi Nellim, Veskonieniemi ja koko Nanguniemi, kultamatkailualue Kutturin tien varteen sekä Raja - Joosepin alue.

Nellim

Nellimin kylä on sijoittunut veden äärelle harjujaksoon tukeutuen. Kylän alueella on joitakin niittyjä, jotka ovat kyläkuvan kannalta tärkeitä, kuten näkyvällä paikalla järven rannalla oleva Nellimin niitty. Kylän kulttuuripiirteet poikkeavat selvästi muusta Pohjois-Lapista, sillä ortodoksisen kulttuurin vaikutus on alueella vahvasti esillä.

Nellimin kylä on kaava-alueen arvokkain kulttuuriympäristökohde. Se on esitelty kohdassa 5.2 Tärkeimmät kulttuuriympäristöarvot.

Suosituksset maankäytölle

Nellimin kylä on kulttuuriympäristöarvoiltaan alueen arvokkain kohde. Alueen suunnittelussa pitää huomioida Nellimin saamelaiskulttuurin arvot sekä maisema-arvot. Mahdollisessa rakentamisessa tulee huomioida saamelainen rakennusperinne. Rakentaminen tulee sovittaa mahdollisimman hyvin ympäristöönsä. Rakentamisen määrässä, sijoittelussa, mittakaavassa sekä rakentamistavassa tulee ottaa huomioon alueen perinteinen rakennustyyli sekä oleva rakennuskanta.

Veskoniemi

Veskoniemeen tultaessa avautuu ensimmäistä kertaa näkymä mahtavalle Inarijärvelle. Veskoniemen kylä muodostuu nauhamaisena rakenteena Inarijärven rannan läheisyydessä kulkevan tien varteen. Veskoniemessä rakentaminen ryhmittyy niemen halki kulkevan tien eri puolille rypäsmäisesti. Niemen kalastajakyläperinne näkyy mm. rantarakentamiseen kuuluvissa venelaitureissa sekä sataman laiturirakennelmissa.

Veskoniemi

kuvaaja Hannu Vallas, Lentokuva Vallas Oy

Suosituksset maankäytölle

Veskoniemi muodostaa selkeästi rajautuvan aluekokonaisuuden, joka koostuu luonnon ominaispiirteiden mukaan sijoittuneesta asutusrakenteesta ja siihen liittyvistä eri toiminnoista. Alueen rakentaminen ja muut toiminnot tukeutuvat voimakkaasti vesistöön. Veskoniemen kalastajaperinteessä on näkyvillä piirteitä alueen elinkeinohistorian kehityksestä, mikä tulisi huomioida alueen suunnittelussa. Alueen suunnittelussa on tärkeää huomioida Inarijärven karu ja monimuotoinen luonto sen erityispiirteineen. Mahdollisessa rakentamisessa tulee huomioida rakentamisen sopivuus mittakaavaltaan ja rakentamistavaltaan alueen nykyiseen rakennuskantaan.

Nanguniemi

Nanguniemen maisemarakenne muodostuu kumpuilevasta vaaramaisemasta, jota vesistöt ja suoalueet rikkovat. Alueen kasvillisuus on sangen runsasta ja monimuotoista. Osalla alueen järvistä on erämaamainen luonne. Nanguniemen länsirannat ovat pääasiassa kallioista mäntykangasta, mutta paikoin on myös rantametsiä, jotka kasvavat runsaasti koivua. Niemen pohjoisosassa on venesataman länsipuolella rantasuota, joka on mäntyä kasvavaa puustoista rämettä. Nanguniemen koillisosassa on lisää rantasoita, joista osa on nevaa ja osa rämettä.

Suositukset maankäytölle

Suunnittelussa tulee huomioida alueella olevat luontoarvot ja maisemarakenne. Alue on suurelta osin koskematon luontoa, minkä vuoksi mahdollisen rakentamisen ja muiden toimintojen sijoittamisessa sekä rakentamisen määrässä ja laadussa tulee huomioida niiden sopivuus alueelle. Alueella tulisi säilyttää sen puustoisesta, vesistöjen ja kosteikkojen rikkomasta kumpuilevasta vaaramaisemasta muodostuva maisemakuva.

Kultamatkailualue

Kullanhuuhdontaan liittyvät kulttuuriympäristöarvot sijoittuvat kaava-alueen rajamaille Ivalojoen varteen. Ne on esitelty kohdassa 5.2 Tärkeimmät kulttuuriympäristöarvot. Kultamatkailualueen kehittäminen pohjautuu Ivalojoen kullanhuuhdontaan. Kultavaltausalueet ovat pienimuotoisia ympäristöhäiriön alueita tai aiheuttavat pahimmillaan huomattavia maisemavaurioita alueen purojen varsilla. Lähimaiseman kannalta tärkeitä ovat aukeat suot ja pienet kirkasvetiset tunturipurot.

Kutturantie sijaitsee Saariselän tunturiylängöllä. Suunnittelualueelle sijoittuvalla tieosuuden lähimaastossa ei ole erityisiä luonto- tai maisema-arvoja. Alueen kasvillisuus on karua. Paikoitellen tien läheisyydessä on kosteikko- ja suoalueita. Lähietäisyydellä Kutturantiesta alkaa Hammastunturin erämaa-alue ja arvokkainta alueen maisemakuvassa on näkyvät tien pohjoispuolen tunturimaisemaan.

Suositukset maankäytölle

Kultamatkailualueen suunnittelussa tulee huomioida Kutturantien sijainti Hammastunturin erämaan läheisyydessä. Ivalojoen kullanhuuhdonta -alueen kulttuurihistorialliset arvot eivät vaaranna kultamatkailualueen vuoksi, sillä Kutturantie ei ulotu Ivalojoelle. Mahdollisen rakentamisen sijoittamisessa, määrässä rakentamistavassa sekä eri toimintojen osoittamisessa tulisi huomioida alueen karu luonto ja erämaisuus.

Raja-Joosepin alue

Raja-Joosepin alue on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, joka on myös valtakunnallisesti arvokas perinnemaisemakohde. Kohde kertoo erämaan asumiskulttuurista valtakunnan rajan läheisyydessä. Se on esitelty kohdassa 5.2 Tärkeimmät kulttuuriympäristöarvot.

Suositukset maankäytölle

Raja - Joosepin alueen suunnittelussa tulee erityisesti huomioida erämaan asutushistoria ja perinnemaisemien arvot. Lisäksi alueella on merkittävää Luttojoen ympäristön luonto- ja maisema-arvot. Tulevaisuudessa alueen kehittämisessä merkittävä tekijä on mahdollinen lohien nousu Luttojokeen. Raja - Joosepin alueen läheisyydessä on UKK -puisto Sodankylän kunnan puolella. Mahdollisen rakenta-

misen sijoittelussa, määrässä ja rakentamistavassa sekä eri toimintojen osoittamisessa tulee huomioida alueen erämaaluonne.

Raja-Jooseppi

kuva Tommi Tenno

Loma-asutus

Lomarakentamisen vyöhyke koskee Inarijärven rantoja sekä mahdollisesti muita merkittävimpiä vesistöjä. Suuri osa Inarijärven rannoista kuuluu Natura 2000 – verkostoon ja rantojensuojeluohjelmaan. Säännöstelystään huolimatta Inarijärvi on poikkeuksellisen luonnontilainen kokonaisuus ja alueen luonto on hyvin monimuotoista. Säännöstely kuitenkin voimistaa rantojen kulumista ja aallokkojen vuoksi rannat ovat paikoitellen voimakkaasti kuluneet ja jopa sortuneet. Talvinen jäiden liikkuminen lisää tehostaa kulutusta ja erityisesti hiekkarannoilla eroosio on voimakasta ja maisemassa näkyvää. Suhteelliset korkeuserot ovat alueella varsin pieniä. Inarijärven rannat ovat kuitenkin varsin karut ja jyrkät, mikä vaikeuttaa loma-asuntojen sijoittamista rannalle. Inarijärven ranta-alueella on muinaismuistoja, mitä on suojeltu suoraan muinaismuistolain nojalla.

Suosituksset maankäytölle

Inarijärven alueen luonto on monimuotoista ja suuri osa rannoista on erilaisen suojelun piirissä. Ranta-alueiden suunnittelussa tulee huomioida niillä olevat suojelualueet ja niiden suojeluperusteet sekä luontoselvityksessä osoitetut luontoarvot. Inarijärven alue on karua ja erämaatyypistä ja rakentamisen sijoittelussa tulee huomioida nämä maiseman erityispiirteet. Alueen loma-rakentamisen mitoitussarvot tulisi määrittellä osoittamalla alueelle vyöhykkeitä, joille määritellään mitoitussarvot mm. vyöhykkeen luonnon ja maiseman arvojen sekä kulutuskestävyyden perusteella. Alueen muinaismuistoarvot tulee huomioida rakennusten sijoittelussa.

Näkymä Inarijärven rannalta

kuvaaja Hannu Vallas, Lentokuva Vallas Oy

Metsä- ja porotalousalueet

Suurin osa kaava-alueesta kuuluu laajaan haja-asutusalueeseen, jossa harjoitetaan metsä- ja porotaloutta. Alue kuuluu osittain Metsä - Lapin tunturiseutuun ja osittain Inarijärven seutuun. Alue on erämaaluonteista. Siihen kuuluu Hammas- ja Sarmitunturien erämaa-alueet sekä UKK-puisto. Alueen maisema-arvot perustuvat alkuperäisen ja koskemattoman luonnon ominaispiirteisiin.

Suunnittelualueen eteläosa on Saariselän – Hammastunturin tunturiylänköaluetta, joka kohoo Maanselän loivapiirteisen, metsäisen ja soisen ylängön pohjoispuolella. Tunturien lakialueet ovat puutonta paljakkaa ja rinteitä ja laaksoja peittää yleensä männikkö ja tunturikoivikko. Saariselän matkailukeskuksen alue on voimakkaasti rakennettu, muuten rakentamista on alueella vähän. Hammastunturin erämaa-alue ulottuu lännestä lähes Saariselän matkailukeskukselle asti. Sarmitunturin seudun etelä-lounaispuolella tunturi- ja vaaraselännejakso jatkuu Saariselän tunturiylängölle asti. Selänneet rajaavat loivapiirteisempää ja alavampaa Lutto- ja Suomu-jokien laaksoa, jota tie Akujärveltä Raja-Jooseppiin seurailee.

Suosituksia maankäytölle

Suunnittelussa tulee huomioida alueen erämaaluonto ja erityisesti suojelalueet. Alueen luonto on suurelta osin koskemattomaa, minkä vuoksi mahdollisen rakentamisen ja eri toimintojen sijoittelussa tulee erityisesti huomioida ympäröivä luonto ja maisema. Suunnittelussa tulee huomioida poronhoidolle erityisen tärkeät alueet ja kulkuyhteydet. Alueelle sijoittuu runsaasti pieniä erämaatyypisiä järviä, joihin ei ole suositeltavaa sijoittaa rakentamista.

Kehitettäviä tieyhteyksiä

Tärkein tienvarsimaisemakohde on VT 4 välillä Saariselkä Ivalo Inarin suuntaan. Alue on valittu kaavassa matkailun kehittämisvyöhykkeeksi. Muita kehitettäviä tieyhteyksiä ovat Ivalon paliskunnan toiminnallisen suunnitelman mukaan Ivalo - Nellim väli ja yhteys Paatsjoelle, kantatie 91 Ivalosta Raja-Joosepin kautta Venäjän suuntaan sekä Kuttura –Repojoki tieyhteys. Ivalo – Saariselkä välinen tienvarsimaisema on käsitelty jo aiemmin kohdassa Ivalo –Saariselkä välinen kehittämisvyöhyke. Kuttura – Repojoki tieyhteyttä on käsitelty kohdassa matkailun kehittämiskohteet, kultamatkailualue.

Ivalo - Nellim tieyhteys

Tie Ivalosta Nellimiin on mutkainen johtuen topografiasta sekä alueen lukuisista pienistä lammista ja soista. Alueen maisemarakenne on pyöreää, suhteellisen jyrkkäpiirteistä vaarakumpua. Kasvillisuus on pääasiassa harvaa mäntymetsää. Alueelta tunnetaan runsaasti muinaisjäänöksiä. Tien lähialueella on runsaasti muinaismuistoja jaksolla Alajärveltä ja Kävjärven pohjoispuolelle. Lisäksi muinaismuistoja on runsaasti Nellimissä. Tien itäpuolella on lähes yhtenäinen harjujen muodostama nauhamainen ketju, joka kulkee tielinjauksen suuntaisesti sijoittuen välillä lähemmäs tietä ja välillä vähän kauemmas tielinjauksesta..

Suosituksset maankäytölle

Nellimmin tienvarren suunnittelussa on huomioitava alueen saamelaiskulttuurin arvot ja erityisesti kolttasaamelaisen asutuskulttuurin ominaispiirteet. Tärkeimmät kulttuuriarvot ovat Nellimiin ja Sarmijärven kylissä. Lisäksi saamelaisasutusta on Kevjärven kylässä. Alueen runsaat muinaismuistoesiintymät ovat suojeltuja suoraan muinaismuistolain nojalla, eikä niitä saa tuhota. Mahdollisen rakentamisen osoittamisessa ja eri toimintojen sijoittelussa tulee huomioida alueen maastonmuodot, jota tielinja noudattelee sekä ympäristön kumpuileva maisemarakenne ja harjumuodostelma. Kaukomaiseman osalta tulee huomioida näkymien säilyminen Inarijärvelle sekä itään päin Sarmitunturille.

Ivalo – Raja-Jooseppi tieyhteys

Lähdettäessä Ivalosta Raja-Joosepin suuntaan avautuu kaunis näkymä Keropäälle. Tien eteläpuolella Keropään vaiheilla on koivikkoa. Koivikkoa kasvaa myös vähän kauempana tiestä tien pohjoispuolella Nangujärven risteuksen kohdalla. Seutu on tärkeää poronhoitoaluetta. Tienvarressa avautuu kauniit näkymät Ruohojärvien ja Kattajärven ympäristöihin, minkä jälkeen tie seurailee usean kilometrin ajan matkan Luttojoen vartta.

Suosituksset maankäytölle

Tie Raja - Joseppiin kulkee maa- ja metsätalousvaltaisen alueen läpi, missä suurimmat maisema-arvot muodostuvat ympäröivästä koskemattomasta luonnosta ja erämaisyyden tunnelmasta. Tienvarsi-alueen suunnittelussa tulee huomioida erityisesti poronhoidolle tärkeät alueet ja kulkuyhteystarpeet. Suunnittelussa tulee säilyttää vyöhykkeen erämaisyyden ja luonnon koskemattomuuden tuntu. Kaukomaisemassa on tärkeää säilyttää näkymät pohjoiseen Sarmitunturin suuntaan. raja – Josepin tienvarren lähimaisemassa tulee huomioida vesistöt ja erityisesti tietä seuraileva Luttojoki. Lisäksi tulee huomioida Kattajärven perinnetilaisuus-alue tien läheisyydessä.

7 LÄHTEET

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I ja II, 66/1992. Ympäristöministeriö. Ympäristönsuojeluosasto

Inarijärven osayleiskaava 12.11.1993

Kulturmiljöer och –landskap på Nordkalotten. Pohjoiskalotti-komitean julkaisusarja: Raportti nro: 45. 1997

Lapin kulttuuriympäristöohjelma. Jarmo Lokio. Lapin ympäristökeskus 1997.

Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi –hanke. Tiina T. Elo, Lapin ympäristökeskus.

Lapin perinnemaisemat. Satu Kalpio ja Tarja Bergman Lapin ympäristökeskus ja Metsähallitus 1999. Alueelliset ympäristöjulkaisut 116.

Lapin rakennusperintö. Lapin läänin rakennusperinne ry. Huusko, J. (toim.) Kirjapaino Oy Kaleva, Oulu 1984

Pohjois-Lapin maakuntakaava (hyväksytty 19.5.2006, valtioneuvosto vahvistanut 27.12.2007).

Maisemat, asuinympäristöt. toimittanut Pentti Ala-Lammi. Maanmittaushallitus ja Suomen maantieteellinen seura. 1993.

Metsähallitus: Inarin havumetsävyöhyke, luonnonolot ja käyttö. Vesa Luhta. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 21. 1991.

Metsähallitus: Urho Kekkosen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja sarja B No 60. Vantaa 2001.

Metsähallitus: Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38, 2000

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt.

Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki 1993.

Muinaismuistoaineisto, Lapin liitto, Metsähallitus ja Museovirasto

Saamelainen Kulttuuriympäristö, esiselvitys. Päivi Magga. Moniste/tilaaja Saamelaiskäräjät. 2003

Saariselän yleiskaava, hyväksytty 23.6.2004

Tenon- ja Utsjoenlaaksojen kulttuuri-inventointi. Loppuraportti. Maria Sofia Aikio. Sámi museum –Saamelaismuseosäätiö 2003-2004

Lehtiartikkelit ja muu aineisto

Lapin Kansa 25.8.2001, s.16

Inarilainen 3.8.2005 s.7

Artikkeli Rovasen maantie. Sodankylä seura r.y., julkaisu v. 1991

Tiehallinto, Lapin tiepiiri, Eira Järviluoma

Erkki Liljan kokoama moniste, Kultatiet näyttelyn aineisto 2003-2004

Valokuvat

Ilmakuvat: kuvaaja Hannu Vallas, Lentokuva Vallas Oy

valokuvat: Taina Törmikoski ja Tommi Tenno, Maa ja Vesi Oy / Pöyry Environment Oy

8 LIITTEET

Liite 1. Kulttuuriympäristökohteet/ kohdekuvaukset

Liite 2. Muinaismuistot/ kohdekuvaukset

Liite 3. Kulttuuriympäristöarvot/ liitekartta

Liite 4. Maisema-analyysi/ liitekartta

Liite 5. Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi –hankkeen kohdeluettelo ja arvotus